

BOŠ
BEOGRADSKA
OTVORENA
ŠKOLA

**#EU
ZA TEBE**

**Projekat „Za održivi razvoj
ruralnih područja“**

BILTEN 2

**Mreža za ruralni
razvoj Srbije**

Uloga neformalnih grupa u lokalnom razvoju i značaj podrške neformalnim grupama

Šta su neformalne grupe?

Neformalne grupe građana su spontano organizovane, nezvanične skupine ljudi koje se udružuju oko zajedničkog problema, interesa ili cilja. Ove grupe nisu registrovane, nemaju statut, pravni status i formalnu strukturu. One nastaju prirodno, iz svakodnevnih odnosa, zajedničkih potreba i inicijativa u lokalnoj zajednici.

Šta ih čini „neformalnim“?

- Nemaju pravni status – ne mogu potpisivati ugovore, imati žiro račun ili formalno učestvovati u pravnom prometu.
- Nastaju spontano – iz prijateljstva, zajedničkih interesa, komšijskih inicijativa ili lokalnih problema.
- Fleksibilne su i otvorene – članovi se lako priključuju ili odlaze.
- Ne postoje u registrima – za razliku od udruženja građana, koja se registruju u APR-u.

Zašto su važne za lokalne zajednice?

Neformalne grupe su često najbrži i najautentičniji oblik lokalne mobilizacije. Ove grupe obično se bave sledećim aktivnostima:

- pokreću akcije koje formalne institucije ne stižu da obave (uređenje parka, čišćenje divlje deponije, pomoć komšijama);
- povezuju građane oko zajedničkih problema i stvaraju osećaj zajedništva;
- podižu vidljivost lokalnih tema kroz kampanje, tribine, ulične akcije;
- mogu postati jezgro budućih udruženja ili partnerstava u lokalnom razvoju.

Kako se mogu podržati neformalne grupe na lokalnom nivou?

Neformalne grupe građana na lokalnom nivou mogu se podržati na sledeće načine:

- **Obezbeđivanje finansijske i mentorske podrške:** ponudite bespovratna sredstva i mentorstvo kako biste pomogli grupama da realizuju svoje projekte i pojačaju svoj uticaj.
- **Podsticanje angažovanja zajednice:** promoviše se građansko učešće i demokratsko angažovanje putem neformalnih grupa.
- **Podsticanje saradnje:** ohrabrivanje neformalnih grupa da sarađuju sa formalnim organizacijama radi efikasnog rešavanja lokalnih problema.
- **Izgradnja kapaciteta:** podrška neformalnim grupama u razvoju veština i kompetencija putem obuka i radionica.
- **Kreiranje mreže podrške:** pomoć neformalnim grupama da uspostave mreže međusobne saradnje i sisteme podrške kako bi ojačale veze unutar zajednice.

Podrška neformalnim grupama nije samo pomoć pojedincima – to je ulaganje u društvo koje se više uključuje, bolje razume svoje potrebe i aktivno učestvuje u kreiranju lokalnih rešenja.

Iako nemaju formalni okvir, neformalne grupe često okupljaju veoma motivisane ljude – komšije, prijatelje, roditelje, mlade, penzionere – koji zajednički žele da reše konkretan problem u svom okruženju. Upravo ta spontanost, blizina građanima i direktno poznavanje lokalnih potreba šnađu.

Lokalna partnerstva koja doprinose lokalnom razvoju

Lokalna partnerstva su dobar mehanizam za pokretanje održivog lokalnog razvoja, jer povezuju javni sektor, privredu, civilno društvo i građane oko zajedničkih ciljeva. Njihova snaga je u tome što stvaraju lokalne koalicije koje mogu brže reagovati, bolje razumeti potrebe zajednice i efikasnije koristiti resurse.

Šta su lokalna partnerstva?

Lokalna partnerstva su organizovani oblici saradnje između aktera na lokalnom nivou koji zajednički planiraju, finansiraju i sprovode razvojne aktivnosti. Ona mogu biti formalna (memorandumi, ugovori, LAG-ovi) ili neformalna (tematske mreže, radne grupe).

Najčešći oblici:

- **Lokalne akcione grupe (LAG)** – javno-privatno-civilna partnerstva u ruralnim područjima, zasnovana na LEADER pristupu.
- **Partnerstva lokalnih samouprava** – saradnja opština i gradova radi unapređenja upravljanja, usluga i ekonomskog razvoja.
- **Tematska partnerstva** – za turizam, zaštitu prirode, zapošljavanje mladih, socijalnu inkluziju i klimatsku adaptaciju.
- **Partnerstva sa istraživačkim institucijama** – za inovacije, upravljanje prirodnim resursima, digitalizaciju.
- **Privatno-javno partnerstvo (PPP)** – za infrastrukturu, komunalne usluge i energetska efikasnost.

Kako lokalna partnerstva doprinose lokalnom razvoju?

1. **Jačanje lokalne ekonomije** – LAG-ovi omogućavaju finansiranje malih projekata (5.000–50.000 €) koji podstiču diverzifikaciju ruralne ekonomije. Partnerstva privrede i lokalne samouprave ubrzavaju otvaranje novih radnih mesta i razvoj MSP.
2. **Bolje upravljanje i javne usluge** – programi usmereni na podršku za dobru lokalnu samoupravu (npr. digitalizacija lokalne uprave, kvalitet javnih usluga, uključivanje građana u donošenje odluka).
3. **Uključivanje građana i civilnog društva** – partnerstva stvaraju mehanizme za participativno planiranje, lokalne forume, zajedničke akcije u zajednici.
4. **Zaštitu prirode i klimatsku otpornost** – omogućavaju zajedničko upravljanje prirodnim resursima, klimatsku adaptaciju, razvoj zelenih projekata (energetska efikasnost, upravljanje otpadom).
5. **Razvoj ruralnih područja** – LAG-ovi su ključni za LEADER strategije, aktiviranje lokalnih resursa, povezivanje poljoprivrede, turizma i malih biznisa.
6. **Međunarodnu saradnju i pristup fondovima** – decentralizovana razvojna saradnja omogućava razmenu znanja između gradova i regiona, pristup finansiranju i tehničkoj pomoći, jačanje institucija na lokalnom nivou.

Grad koji ne staje u turistički vodič

„Digitalni kustos!“ - deset priča za drugačiji pogled na Novi Pazar

Novi Pazar ima mesta pored kojih se prolazi svakog dana, a da njihove priče ostanu izvan uobičajenih turističkih ruta. Neformalna grupa „Zajedno“ zato je kroz projekat „Digitalni kustos!“ pokušala da kulturno i istorijsko nasleđe grada približi ljudima tamo gde se ono i nalazi - na ulicama, trgovima i mestima koja čuvaju sećanje na različite slojeve života grada.

Odabrano je deset kulturno i istorijski vrednih tačaka. Među temama su stari zanati, mesta prvih koncerata, ulična umetnost i zaboravljeni spomenici. Za svaku lokaciju pripremljena je posebna priča, tako da posetilac ne dobija samo podatak o tome šta se nalazi pred njim, već i širi kontekst zbog kojeg je to mesto važno.

Članovi grupe prošli su obuku iz mobilnog novinarstva - od snimanja telefonom do montaže u programima CapCut i VN. Rezultat je deset kratkih video-priloga, napravljenih tako da mogu jednostavno da se gledaju na telefonu. Projekat tako nije doneo samo sadržaj o gradu, već i nova znanja ljudima koji će moći da nastave da beleže njegove priče.

Sve priče objedinjene su na sajtu digitalnikustos.online, a na deset lokacija postavljeno je deset QR kodova u ramovima od drveta i plastike. Skeniranjem koda prolaznik odmah dolazi do sadržaja o mestu na kojem se nalazi. Tako grad, bez klasične muzejske postavke, dobija elemente svojevrsnog „živog muzeja“ - sadržaj se otvara upravo tamo gde se priča dogodila ili gde njen trag i danas postoji.

Projekat je pratio i niz objava kojima su građani pozivani da otkrivaju manje poznate vrednosti Novog Pazara, a završni događaj „Obidimo vrednosti Novog Pazara“ povezo je digitalni sadržaj sa stvarnim prostorom grada. Ono što je prethodno bilo dostupno na ekranu dobilo je tako i svoju šetnju kroz grad.

Jedan od praktičnih izazova pokazao je koliko je ovakav format još nov: deo građana je QR kodove u početku doživljavao kao komercijalne oznake. Zato je bilo potrebno objasniti da iza njih ne stoji reklama, već lokalna priča. I taj detalj govori o jednom od ciljeva projekta - da digitalni alat može da bude ulaz u kulturno nasleđe, a ne samo u komercijalni sadržaj.

Deset kodova i deset video-priča nisu zamišljeni kao kraj. Model može da se proširuje novim lokacijama i sadržajima, pa „Digitalni kustos!“ ostavlja osnovu za mapu grada koja može da raste zajedno sa pričama koje tek treba sačuvati. U gradu sa slojevitom istorijom i velikim brojem mesta koja nemaju svoje mesto u klasičnim vodičima, mogućnost da se mapa dopunjava daje projektu vrednost i nakon njegovog formalnog završetka.

O Pešteru se ne brine samo rečima

„Nosimo znanje, znanjem djelujemo“ - ono što ostaje u tri seoske škole

Kako se čuva priroda najbolje se uči tamo gde je ona deo svakodnevice. Neformalna grupa „Čuvamo Pešter znanjem“ zato je projekat „Nosimo znanje, znanjem djelujemo“ usmerila na učenike tri seoske škole - izdvojena odeljenja OŠ „Dr Ibrahim Bakić“ u Leskovi, Suvom Dolu i Reževićima.

Od 22. do 24. aprila 2026. godine u školama su održane radionice posvećene zaštiti prirode i odgovornom odnosu prema prostoru u kojem deca žive. Ideja nije bila da ekologija ostane samo tema časa, već da učenici prepoznaju šta mogu sami da urade u svom dvorištu, školi i selu.

Zato je drugi deo projekta bio sasvim konkretan. U školskim dvorištima zasađeno je devet sadnica, postavljene su četiri klupe i jedan sto, a napravljene su i kućice za ptice. Ono o čemu se razgovaralo na radionicama tako je dobilo vidljiv trag u prostoru koji učenici svakodnevno koriste.

Na završnoj aktivnosti, 11. juna, učestvovala su 53 učenika. Deca nisu bila samo publika: učestvovala su u aktivnostima i dobila priliku da povežu ono što su naučila sa promenama koje mogu da vide oko sebe.

Za malu seosku školu klupa ili sto nisu samo komad mobilijara. To je mesto za razgovor, druženje i čas napulju. Sadnica nije samo broj u projektnom izveštaju ako će je ista deca gledati kako raste, a kućica za ptice postaje mali podsetnik da briga o prirodi počinje pažnjom prema neposrednom okruženju.

Tokom realizacije nije bilo većih prepreka. Upravo zato rezultat projekta nije u rešavanju jednog velikog problema, već u tome što su tri male školske zajednice dobile i znanje i nešto što ostaje posle projekta.

Na Pešteru, gde su udaljenost i mala seoska odeljenja često razlog da aktivnosti teže stižu do dece, ovakav projekat pokazuje drugačiji pravac: podrška ne mora da bude velika da bi bila vidljiva. Važno je da stigne tamo gde ljudi žive i da ih uključi.

Devet novih sadnica, četiri klupe, sto i kućice za ptice zato nisu samo zbir rezultata. Oni su deo prostora koji će učenici nastaviti da koriste - i praktičan trag ideje sadržane u samom nazivu projekta: da se znanje potvrđuje delovanjem.

Kad školsko dvorište postane učionica

„Diši i miriši“ u Rači

U dvorištu Srednje škole „Đura Jakšić“ u Rači nastao je prostor koji više nije samo ukras oko školske zgrade. Učenici i profesori su kroz projekat „Diši i miriši“ počeli da ga pretvaraju u malu botaničku baštu i učionicu na otvorenom – mesto na kojem se o biljkama, prirodi i odgovornosti prema zajedničkom prostoru ne uči samo iz knjige.

Iza projekta stoji nova volonterska grupa učenika škole, koju vodi profesorka srpskog jezika i književnosti Jelena Marić. U radovima su učestvovali učenici, među njima i Mateja Jelenić i Sara Miletić. Za grupu je bilo važno da mladi ne budu samo učesnici jedne akcije, već da prostor koji uređuju počnu da doživljavaju kao svoj i da se u njegovom održavanju angažuju i kasnije.

Pre nego što je bašta dobila današnji izgled, trebalo je pripremiti zemljište i organizovati sadnju. U tim poslovima učestvovalo je oko 60 ljudi. Od semena je uzgajano više od 30 vrsta začinskog, lekovitog i dekorativnog bilja, a zasađeno je i 97 višegodišnjih sadnica drveća, žbunja i ukrasnih biljaka. Nabavljene su 32 keramičke saksije, pa su različite vrste dobile svoje mesto i u delovima dvorišta u kojima sadnja direktno u zemlju nije bila moguća.

Brojevi, međutim, opisuju samo jedan deo onoga što je urađeno. Projekat je od početka zamišljen tako da uređivanje prostora prati i učenje. Održane su tri radionice sa ukupno 131 učesnikom, na kojima se govorilo o biljnim vrstama, njihovom značaju, zaštiti životne sredine i mogućnostima da školsko dvorište postane prostor praktične nastave.

Pripremljeno je i 100 informativnih oznaka. Njihova uloga nije samo da napišu naziv biljke: one omogućavaju učenicima i posetiocima da se kroz šetnju dvorištem upoznaju sa vrstama koje tu rastu. Tako bašta dobija obrazovnu funkciju i van organizovanih radionica, jer informacije ostaju dostupne svakome ko kroz prostor prolazi.

Bašta je otvorena 28. juna, ali je upravo tada počeo deo posla koji ne može da se završi jednim projektnim rokom. Biljke treba zalivati i negovati, prostor čistiti i dopunjavati, a učenike iz novih generacija uključivati u njegovo održavanje. Grupa zato planira nove vrste i dalje uređenje, kao i onlajn katalog u kojem bi biljke iz školskog dvorišta bile predstavljene i digitalno.

Jedna od ideja jeste i da se prostor koristi za ambijentalnu nastavu. Kada vremenski uslovi dozvole, deo časova mogao bi da se izmesti iz učionice upravo u dvorište. Time bi ono što je nastalo kroz volontersku akciju postalo deo svakodnevnog školskog života, a ne prostor koji se koristi samo u posebnim prilikama.

Važan rezultat projekta je i iskustvo zajedničkog rada. Učenici koji su učestvovali u pripremi zemljišta, sadnji i uređivanju mogu neposredno da vide posledice svog angažovanja: biljku koju su posadili, deo dvorišta koji su promenili i prostor koji danas koriste i drugi.

Zato „Diši i miriši“ nije samo priča o zelenijem školskom dvorištu. To je pokušaj da se kroz praktičan rad povežu obrazovanje, volontiranje i briga o zajedničkom prostoru. Kada učenik zna kako je jedna sadnica stigla u dvorište i koliko je rada potrebno da opstane, odnos prema tom prostoru više nije isti.

Školska bašta će se menjati sa godišnjim dobima, ali će njen pravi rezultat moći da se meri tek vremenom – po tome da li će nove generacije nastaviti da je održavaju, dopunjuju i koriste kao mesto za učenje. Upravo u tome je razlika između jednokratnog uređenja i prostora koji zaista postaje deo škole.

Nije obnovljen samo prostor

„Kultura na selu“ – Zablacé

U Zablacéu je jedan prostor u Domu kulture ponovo dobio svrhu. Neformalna grupa „Zablačanci za Zablacé“ kroz projekat „Kultura na selu“ obnovila je oko 50 kvadratnih metara prostora namenjenog folkloru, okupljanju i aktivnostima koje mogu da vrate deo kulturnog života u selo.

Radovi su trajali oko tri nedelje. Iza tog podatka nalazi se sasvim praktičan posao – prostor je trebalo osposobiti da ljudi u njega ponovo mogu da uđu, borave i organizuju aktivnosti. Za grupu zato cilj nije bio samo da prostorija izgleda bolje, već da posle obnove zaista dobije korisnike.

Ideja o uređenju od početka je bila povezana sa pokretanjem folklorne sekcije. U sredini u kojoj sadržaji nisu svakodnevno dostupni, prostor za probu i okupljanje može da bude presudan: bez njega je teško održati kontinuitet čak i kada postoje ljudi koji žele da učestvuju.

Zvanično pokretanje sekcije organizovano je 11. juna 2026. godine. Okupilo se 23 ljudi. Taj broj nije samo podatak sa jednog događaja – bio je prvi konkretan pokazatelj da postoji interesovanje da se obnovljeni Dom kulture ponovo koristi, naročito za aktivnosti dece i mladih.

Redovan rad sekcije planiran je od septembra. Zbog toga je između završetka projekta i početka kontinuiranih proba ostao period u kojem tek treba da se vidi koliko će početno interesovanje prerasti u stalno okupljanje. Ono što je projekat mogao da obezbedi kao preduslov, međutim, već postoji: prostor je obnovljen i spreman za korišćenje.

Za selo je takav rezultat širi od adaptacije jedne prostorije. Dom kulture ima smisla tek kada u njemu postoji program – proba, radionica, nastup, sastanak ili neki drugi razlog zbog kojeg će ljudi doći. U suprotnom, i uređena prostorija može ponovo ostati prazna.

Zato će pravi rezultat projekta moći da se procenjuje po onome što sledi: da li će folklorna sekcija opstati, da li će se uključivati novi članovi i da li će obnovljeni prostor otvoriti mogućnost i za druge sadržaje. Upravo kontinuitet pravi razliku između završene adaptacije i obnove kulturnog života.

Projekat je istovremeno pokazao šta može da pokrene mala grupa ljudi kada prepozna konkretan problem u svom mestu. „Zablačanci za Zablacé“ nisu krenuli od velike kulturne strategije, već od prostora koji postoji, ali nije mogao da služi zajednici onako kako bi trebalo.

Sada je taj prvi korak napravljen. Oko 50 kvadratnih metara Doma kulture ponovo može da primi ljude, a folklorna sekcija dobila je mesto na kojem može da radi. Time je stvoren osnov da se u selu ponovo uspostavi ritam okupljanja koji ne zavisi od jednog događaja.

„Kultura na selu“ zato ostavlja dva neposredna rezultata – obnovljen prostor i započetu folklornu sekciju – ali njen važniji domet tek treba da se vidi. Ako se vrata budu redovno otvarala, ako u prostor budu dolazila deca i mladi i ako se oko njega budu razvijale nove aktivnosti, adaptacija će dobiti puni smisao.

Jer promena nije završena kada se završe radovi. Tek kada obnovljen prostor dobije ljude, program i razlog da mu se vraćaju, on ponovo postaje deo života sela.

Nisu čekali da neko drugi uradi

„Roditelji za školsko dvorište“ – Šumarice

Se može uraditi kada se ljudi dogovore, podelu obaveze i uključe u posao.

Takav način rada ne oslobađa institucije njihove odgovornosti. Neformalna grupa može da pokrene akciju i okupi ljude, ali školski prostor dugoročno zahteva saradnju roditelja, škole i drugih nadležnih aktera. Vrednost projekta zato nije samo u onome što je fizički promenjeno, već i u iskustvu zajedničkog odlučivanja i delovanja.

Posle završetka projekta ostaje i pitanje održavanja. Sadnice treba negovati, uređeni deo dvorišta čuvati, a ono što je urađeno ne sme da zavisi samo od početnog entuzijazma nekoliko ljudi. Ako se saradnja nastavi, grupa je uradila više od jedne akcije uređenja: napravila je osnov da roditelji i ubuduće zajednički reaguju kada prepoznaju problem koji se tiče njihove dece i škole.

U Šumaricama je zato važna i sama poruka načina na koji je promena pokrenuta. Roditelji nisu čekali da sve bude rešeno spolja, a deca nisu ostala po strani. Zajedno su pokazali da školsko dvorište može da bude mesto na kojem se, osim igre i nastave, uči i kako izgleda briga o zajedničkom prostoru.

Školsko dvorište je jedno od onih mesta čije nedostatke roditelji i deca vide svakog dana. U Šumaricama kod Kragujevca roditelji nisu čekali da neko drugi prvi pokrene promenu. Okupili su se kao neformalna grupa „Roditelji za školsko dvorište“ i zajednički počeli da uređuju prostor koji deca koriste pre nastave, posle časova i tokom školskih aktivnosti.

U središtu inicijative bila je jednostavna ideja: dvorište škole nije samo zemljište oko zgrade. Ono je deo svakodnevnog života učenika, prostor u kojem se čeka početak časa, razgovara, igra i provodi vreme sa vršnjacima. Kada je uređenije i prijatnije, menja se i način na koji ga deca koriste.

Projekat nije zamišljen kao posao koji će odrasli obaviti umesto dece. U aktivnosti su uključeni i učenici, pa je uređivanje dvorišta postalo zajednički posao roditelja, dece i škole. Fotografija sa jedne od akcija upravo to pokazuje: iza sadnica koje čekaju svoje mesto stoje oni koji će taj prostor i dalje svakodnevno koristiti.

Sadnja je imala i praktičnu i obrazovnu dimenziju. Deca koja učestvuju u tome kako prostor nastaje drugačije ga doživljavaju od onih koja samo zateknu gotov rezultat. Biljka koju su pomogla da zasade postaje nešto čiji rast mogu da prate i o čemu mogu da brinu.

Za roditelje je projekat bio prilika da se oko konkretnog pitanja organizuju izvan formalnih roditeljskih sastanaka. Umesto da problem ostane na nivou primećbe ili očekivanja da ga neko drugi reši, grupa je pokušala da pokaže šta

Aktivizam građana promovisan na završnoj konferenciji projekta „Za održivi razvoj ruralnih područja“

Panel „Neformalne grupe i njihov značaj za lokalne zajednice“

Deset neformalnih grupa, deset različitih sredina i deset projekata završilo je na istom mestu - na završnoj konferenciji projekta „Za održivi razvoj ruralnih područja“ u Vrnjačkoj Banji. Bio je to trenutak da se ono što se prethodnih meseci događalo u različitim gradovima i selima sagleda kao jedna celina.

Na konferenciji su predstavljeni rezultati inicijativa iz Novog Pazara, Tutina, Raške, Rače, Čačka i Kragujevca, a prikazano je i svih deset filmova nastalih o neformalnim grupama i njihovim aktivnostima. Teme su bile različite - od ekologije, školskih dvorišta i kulture do lokalnog nasleđa, položaja žena i uređenja zajedničkih prostora - ali je polazna tačka bila ista: ljudi koji su prepoznali problem ili priliku i odlučili da ne ostanu samo posmatrači.

Na panelu „Neformalne grupe i njihov značaj za lokalne zajednice“ govorili su Slađana Grujić, Jasmina Bukvić, Mirjana Prodanović i Goran Miljković. Razgovor je otvorio pitanje šta je potrebno da energija građana ne ostane vezana samo za jednu akciju, već da postane deo dugoročnog razvoja zajednice.

Iskustva deset grupa pokazala su različite puteve. Negde je rezultat uređena staza, negde školska bašta, obnovljen prostor ili nova oprema; negde su nastale video-priče i QR kodovi, povezane žene ili aktivnosti za decu. Jednako je važno što su ljudi stekli iskustvo organizovanja, saradnje i javnog delovanja.

Neformalne grupe nisu zamena za institucije. Njihova snaga je u tome što često prve prepoznaju potrebu i mogu brzo da okupe ljude oko konkretnog problema. Dugoročna promena nastaje kada se građanska inicijativa susretne sa institucijama koje su spremne da čuju zajednicu i preuzmu deo odgovornosti koji im pripada.

Konferencija je omogućila grupama da uporede iskustva, prepoznaju slične prepreke i uspostave nove veze. Deset filmova ostaje kao dokument procesa - ljudi, mesta i razloga zbog kojih je svaka inicijativa nastala.

Projekat ima svoj početak i kraj. Lokalna zajednica nema. Ono što će ostati posle deset podržanih inicijativa zavisće od toga da li će se stečena znanja, kontakti i navika zajedničkog delovanja nastaviti i kada projektne aktivnosti više ne budu na kalendaru.

Projekat „Za održivi razvoj ruralnih područja“

EU Resurs centar za civilno društvo

Ovaj materijal objavljen je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Za njegovu sadržinu odgovorna je isključivo Mreža za ruralni razvoj Srbije i on ne odražava nužno stavove Evropske unije.